

aque aliqua aptitudo inveniri. Cum enim in elementis continens sit formalis contento, ut patet per Philosophum in VIII Physic., aqua intantum deficit a perfecta terræ contentiva, in quantum et ipsa non perfecte formata est, sicut ignis et aer, plus accedens ad terrenam spissitudinem quam ad igneam raritatem.

AD VICESIMUMPRIMUM dicendum, quod confusio quæ in mundo inchoato præcessisse dicitur, non attenditur secundum aliquam mixtionem elementorum, sed per oppositum ad illam distinctionem quæ nunc est in partibus mundi, competens viventi generationi et conservati.

Et per hoc patet responsio AD VICESIMUMSECUNDUM et VICESIMUMTERTIUM.

Ad ea vero quæ in contrarium obijciuntur, secundum opinionem Augustini consequenter respondendum est.

AD QUORUM PRIMUM dicendum est, quod Gregorius loquitur secundum opinionem quam prius sustinimus. Non tamen sic sunt intelligenda verba Gregorii, quod in prima rerum creatione sit omnium rerum materia facta absque omni specie formæ, sed absque formis quibusdam, scilicet rerum vivientium, et ordinis ad eorum generationem, sicut supra (in solut. 4 arg., et 13) est expositum.

AD SECUNDUM dicendum, quod appetitus formæ non est aliqua actio materiæ, sed quedam habitudo materiæ ad formam, secundum quod est in potentia ad ipsam, sicut Commentator exponit in I Phys. (cap. LXXXI).

AD TERTIUM dicendum, quod si Deus faceret ens in potentia tantum, minus faceret quam natura, quæ facit ens in actu. Actionis enim perfectio magis attenditur secundum terminum ad quem, quam secundum terminum a quo; et tamen hoc ipsum quod dicitur, contradictionem implicat, ut scilicet aliquid fiat quod sit in potentia tantum: quia quod factum est, oporteret esse cum est, ut probatur in VI Phys. Quod autem est tantum in potentia, non simpliciter est.

AD QUARTUM dicendum, quod hoc quod Scriptura dicit, *Terra erat inanis et vacua*, si accipiat de materia omnino informi, secundum Augustinum, non est intelligendum quod sic erat aliquando in actu, sed quia talis erat natura sua, si absque formis inhaerentibus consideretur.

AD QUINTUM dicendum, quod formatio spiritualis creaturæ dupliciter potest intelligi: una per gratiæ infusionem, et alia per gloriæ consummationem. Prima quidem formatio, secundum sententiam Augustini, statim creaturæ spirituali affuit in sui creationis principio; et tunc per tenebras, a quibus lux distinguitur, non intelligitur peccatum malorum Angelorum; sed informitas naturæ, quæ nondum erat formata, sed erat consequentibus formanda, ut dicitur in I super Operibus. ad litteram, vel, sicut dicitur quarto ejusdem libri, per diem signi-

ficatur Dei cognitio, per noctem vero cognitio creaturæ, quæ quidem tenebra est respectu divinæ cognitionis (sicut in eodem lib. dicitur). Vel si per tenebras intelligamus Angelos peccantes, ista divisio non ad præsens peccatum refertur, sed ad futurum, quod erat in Dei præsentia: unde dicit in lib. ad Orosium (in dial. LXV QQ., quæst. xxiv, a med.): *Quia ex Angelis quosdam per superbiam præsciebat casuros; per incommutabilem præscientiæ suæ ordinem divisit inter bonos et malos, malos tenebras appellans, et bonos lucem*. Secunda vero formatio non pertinet ad principium institutionis rerum, sed magis ad rerum decursum, quo per divinam providentiam gubernantur. Hoc enim ultimum verum est, secundum Augustinum, de omnibus in quibus operatio naturæ requiritur, quod in hac formatione necesse est provenisse: quia per motum liberi arbitrii aliqui sunt conversi ut starent; aliqui aversi ut caderent.

AD SEXTUM dicendum, quod mundus dicitur factus ex invisa materia, non quia informis materia tempore præcesserit, sed ordine naturæ. Et similiter privato non fuit aliquo tempore in materia ante omnem formam, sed quia materia absque forma intellecta cum privatione etiam intelligitur.

AD SEPTIMUM dicendum, quod hoc est ex imperfectione naturæ operantis per motum quod ex imperfecto ad perfectum procedit; motus enim est actus imperfecti. Sed Deus propter suæ virtutis perfectionem potuit statim res perfectas in esse producere; et ideo non est simile.

AD OCTAVUM dicendum, quod verba Augustini non sunt intelligenda sic quod materia aliquo tempore fuerit in potentia ad formas elementares nullam earum habens; sed quia in sua essentia considerata, nullam formam actu includit, ad omnes in potentia existens.

ARTICULUS II. — *Utrum materiæ formatio tota simul fuerit, an successive*. (I part., quæst. LXVII, LXVIII, LXIX, LXX, LXXI, LXXII; et II. dist. xiii, art. 2; et quol. 6.)

Secundo quæritur, utrum materiæ formatio tota simul fuerit, an successive. Et videtur quod successive. Dicitur enim Judith, ix, 4: *Tu fecisti priora, et illa post illa cogitasti*. Excogitatio autem Dei est ejus operatio, ut Damascenus dicit (lib. II, cap. iii, circa fin.): unde et in prædicta auctoritate subditur: *Et hoc factum est quod ipse voluisti*. Ergo res quodam ordine, et non simul, sunt factæ.

2. Præterea, plures partes temporis non possunt esse simul: quia totum tempus sub quadam successione agitur. Sed rerum formatio in diversis partibus temporis facta commemoratur Genes., i. Ergo videtur quod rerum formatio facta sit successive, et non tota simul.

Sed dicendum, quod per illos sex dies, secundum sententiam

Augustini (lib. II de Civ. Dei, cap. VII et IX), non intelliguntur dies consueti nobis qui sunt temporis partes, sed secundum cognitionem angelicam sexies rebus cognoscendis præsentatam, secundum rerum sex genera. — Sed contra, dies ex præsentia lucis causatur; unde dicitur Genes., 1, quod Deus vocavit lucem diem. Sed lux non proprie in spiritualibus invenitur, sed solum metaphorice. Ergo nec dies proprie potest intelligi Angelorum cognitio. Non videtur ergo esse litteralis expositio, quod per diem Angelorum cognitio intelligatur. Probatio mediæ. Nullum per se sensibile potest in spiritualibus proprie accipi: ea enim quæ sensibilibus et spiritualibus sunt communia, non sunt sensibilia nisi per accidens; sicuti substantia, potentia, virtus et hujusmodi. Lux autem est per se sensibilis visu. Ergo proprie non potest in spiritualibus accipi.

4. Præterea, cum Angelus dupliciter res cognoscat, scilicet in Verbo et in propria natura; oportet quod per alteram istarum cognitionum dies intelligatur. Non autem potest intelligi de cognitione qua cognoscit rem in Verbo, quia hæc cognitio est una tantum de omnibus: simul enim in Verbo cognoscit Angelus quæcumque cognoscit, et una cognitione, qua scilicet Verbum videt. Non ergo esset nisi una dies. Si autem intelligitur de cognitione qua cognoscit res in propria natura, sequitur quod sint multo plures quam sex dies, cum sint plura genera et species creaturarum. Non ergo videtur quod dierum senarius numerus ad cognitionem angelicam referri possit.

5. Præterea, Exod., xx, 9, dicitur: *Sex diebus operaberis, septimo autem die sabbatum Domini Dei tui est: non facies omne opus;* et postea subditur ratio: *Sex enim diebus fecit Deus cælum et terram, mare, et omnia quæ in eis sunt, et requievit in die septimo.* Sed lex ad litteram de diebus materialibus loquitur in quorum sex permittit operari, in septimo prohibet. Ergo et hoc quod dicitur de Dei operatione ad dies materiales referendum est.

6. Præterea, si per diem cognitio Angeli intelligitur; facere ergo aliquid in die non est aliud quam facere in angelica cognitione. Per hoc autem quod aliquid fit in angelica cognitione non sequitur quod in sua natura existat, sed solum quod ab Angelo cognoscat. Ergo per hoc non ostenderetur rerum in propriis naturis institutio; quod est contra Scripturam.

7. Præterea, cujuslibet Angeli cognitio differt ab alterius cognitione. Si ergo per diem cognitio Angeli intelligitur, oportet tot dies ponere quot sunt Angeli et non solum sex ut Scriptura tradit.

8. Præterea, Augustinus, II super Genes. ad litteram, dicit (cap. VII et VIII), quod per hoc quod dicitur: *Dixit Deus, Fiat,* intelligitur quod res fiendæ præexisterunt in Verbo, per hoc quod dicitur: *Est ita factum* (1), intelligimus factam rei cogni-

(1) *Ita* sic est factum.

tionem in creatura intellectuali; per hoc quod dicitur: *Fecit Deus,* intelligitur in suo genere fieri creatura. Si ergo per diem cognitio Angeli intelligitur, postquam dixerat de aliquo opere: *Et factum est ita,* in quo cognitio angelica intelligitur, superflue adderetur: *Factum est vespere et mane dies unus vel dies secundus.*

9. Sed dicendum, quod hoc additur ad ostendendum duplicem modum cognitionis rerum in creatura spirituali. Unus est quod cognoscit res in Verbo; et secundum hoc dicitur mane, vel cognitio matutina; alius quo cognoscit res in propria natura; et secundum hoc dicitur vespere, vel cognitio vespertina. — Sed contra, licet Angelus posset simul plura considerare in Verbo, non tamen potest simul plura intelligere in propria natura, cum per diversas species diversa in suis naturis intelligat. Si ergo quilibet sex dierum non solum habet mane, sed etiam vespere; oportebit in sex diebus aliquam successione considerare; et sic rerum formatio non tota simul fuit facta.

10. Præterea, ab una potentia non possunt esse simul plures operationes, sicut nec una linea recta terminatur ex una parte nisi ad unum punctum: per operationem enim potentia terminatur. Sed considerare rem in Verbo et in propria natura, non est una operatio, sed plures. Ergo non simul est matutina et vespertina cognitio; et sic adhuc sequitur quod in illis sex diebus sit successio.

11. Præterea, sicut supra dictum est, art. præced. ad 5 arg., distinctio lucis a tenebris exponitur ab Augustino distinctio creaturæ formatæ, alia ab informitate materiæ quæ adhuc restabat formanda. Una ergo ex parte materiæ formata, altera adhuc remanebat formanda: non ergo tota materia est simul formata.

12. Præterea, cognitio matutina, secundum Augustinum, intelligitur cognitio Verbi in quo Angelus accepit cognitionem creaturæ fiendæ. Hoc autem non esset si creaturæ, quarum formatio diebus sequentibus deputatur, simul cum Angelo formatæ essent. Ergo non omnes res sunt simul create.

13. Præterea, dies in spiritualibus dicuntur ad similitudinem sensibilium dierum. Sed in sensibilibus diebus mane præcedit vespere. Ergo in istis non debet vespere præponi ad mane, cum dicitur: *Factum est vespere et mane dies unus.*

14. Præterea, inter vespere et mane est nox, et inter mane et vespere est merides. Ergo sicut fecit Scriptura de vespere et mane mentionem, ita debuit facere de meridie.

15. Præterea, omnes dies sensibiles habent et vespere et mane. Hoc autem non invenitur in istis septem diebus; nam primus dies non habet mane, septimus non habet vespere. Ergo non convenienter dicuntur dies ad similitudinem horum dierum.

16. Sed dicendum quod ideo primus dies non habet mane, quia per mane intelligitur cognitio creaturæ fiendæ, quam

accepit Angelus in Verbo : ipsa autem spiritualis creatura sui ipsius fiendæ non potuit cognitionem in Verbo accipere antequam esset. — Sed contra, secundum hoc habetur quod Angelus aliquando fuit, et aliæ creaturæ nondum erant factæ, sed fiendæ. Non ergo omnia sunt simul formata.

17. Præterea, creatura spiritualis non accipit rerum inferiorum cognitionem a rebus ipsis. Ergo non indiget rerum presentia ad hoc quod eas cognoscat. Potuit ergo eas ut fiendas cognoscere in propria natura antequam fierent, et non solum in Verbo; et sic cognitio rei fiendæ videtur pertinere ad vespertinam cognitionem, sicut ad matutinam; et sic secundum rationem prædictam secundus dies nec mane nec vespere debuit habere.

18. Præterea, Angelo sunt prius nota ea quæ sunt priora simpliciter; quod enim ea quæ sunt posteriora, sint nobis prius nota, provenit ex hoc quod cognitionem a sensu accipimus. Sed rationes rerum in Verbo priores sunt simpliciter ipsis rebus. Ergo per prius cognoscit Angelus res in Verbo quam in propria natura; et sic mane debet præordinari ad vespere; cuius contrarium in Scriptura apparet.

19. Præterea, ea quæ non sunt unius rationis non possunt aliquod unum constituere. Sed cognitio rerum in Verbo et in propria natura est alterius et alterius rationis; cum medium cognoscendi sit omnino diversum. Ergo ex mane et vespere, secundum prædictam expositionem, non posset unus dies perfici.

20. Præterea, I ad Corinth., xiii, dicit Apostolus, quod in patria scientia destruetur : quod non potest intelligi nisi de scientia rerum in propriis naturis, quæ est vespertina. In patria autem erimus similes Angelis, ut dicitur Matth., xxii. Ergo in Angelis non est cognitio vespertina.

21. Præterea, cognitio rerum in verbo plus excedit cognitionem rerum in propriis naturis quam claritas solis excedat lumen candelæ. Sed lux solis offuscat lumen candelæ. Ergo multo magis matutina cognitio vespertinam.

22. Præterea, Augustinus (VII super Genes. ad litteram, cap. xxiv et xxv) movet questionem, utrum anima Adæ cum Angelis facta fuerit extra corpus, an fuerit facta in corpore. Hæc autem quæstio frustra moveretur, si omnia simul fuissent formata; quia sic etiam corpus humanum simul fuisset formatum quando Angeli sunt facti. Ergo videtur quod non omnia fuerunt formata simul, etiam secundum sententiam Augustini.

23. Præterea, pars terræ de qua factum est corpus humanum, habuit aliquam formam secundum limitationem, quia de ea dicitur Genes. i, corpus hominis formatum. Nondum autem habebat formam humani corporis. Ergo non omnes formæ simul sunt inditæ materiæ.

24. Præterea, cognitio rerum in propria natura in Angelis

non potest intelligi nisi cognitio quæ est per species eis naturaliter inditas; non enim potest dici quod a rebus cognitis species aliquas accipiant, cum careant sensuum instrumentis. Species autem illæ quæ sunt Angelis inditæ, a rebus corporalibus non dependent. Ergo antequam res essent, potuit eas Angelus etiam in propriis naturis cognoscere. Et ita per hoc quod Angelus dicitur res aliquas cognoscere in propria natura, non datur intelligi res illas in esse produci; et sic prædicta expositio videtur inconveniens.

25. Præterea, cognitio matutina, qua res Angelus in Verbo cognovit, oportet quod per aliquam speciem fuerit; cum omnis cognitio huiusmodi sit. Non autem potuit esse per aliquam speciem a Verbo effluxam, quia illa species creatura esset; et sic illa cognitio magis esset vespertina quam matutina; nam ad vespertinam cognitionem pertinet cognitio quæ fit per creaturam. Nec etiam (1) potest dici, quod prædicta cognitio fuerit per speciem quæ est ipsum Verbum, quia sic oportuisset quod Angelus ipsum Verbum videret, quod non fuit antequam Angelus esset beatus; Verbi enim visio beatos facit. Non autem in primo instanti suæ creationis Angeli beati fuerunt, sicut nec e contrario demones in primo instanti peccaverunt. Ergo, si per mane intelligatur cognitio rerum quam Angeli habuerunt in Verbo, oportet dicere, quod non omnia simul fuerunt facta.

26. Sed dicendum, quod Angelus in statu illo videbat Verbum, prout est ratio fiendorum, non autem prout est finis beatorum. Sed contra, quod Verbum dicitur finis et ratio, non differt nisi relatione quadam. Cognitio autem relationis Dei ad creaturam non facit beatos; cum talis relatio secundum rem magis se teneat ex parte creature; sed sola visio divinæ essentialitatis beatos facit. Ergo quantum ad beatitudinem videndum, non differt utrum videatur ut finis beatitudinis, vel ut ratio.

27. Præterea, prophætæ etiam dicuntur in speculo æternitatis futura vidisse, secundum quod ipsi viderunt divinum speculum, prout est ratio fiendorum. Secundum hoc ergo non esset differentia inter cognitionem Angeli matutinam et cognitionem prophætæ.

28. Præterea, Genes., iii, 5, dicitur, quod *Deus fecit omne virgultum agri antequam oriretur in terra, et omnem herbam (2) regionis priusquam germinaret*. Sed germinatio herbarum fuit in tertia die. Ergo aliqua fuerunt facta ante tertium diem; et ita non omnia facta sunt simul.

29. Præterea, ut in Psalmo ciii dicitur, *Deus omnia in sapientia fecit*. Sed sapientis est ordinare, ut dicitur in principio Metaphys. (lib. I, cap. ii). Ergo videtur quod Deus non omnia simul fecerit, sed secundum ordinem temporis successive.

30. Sed dicendum, quod in rerum productione etsi non fuerit

(1) *Al.* nec enim. — (2) *Al.* terram.

servatus ordo temporis, fuit tamen servatus ordo naturæ. — Sed contra, secundum ordinem naturæ sol et luna et stellæ priores sunt plantis, cum manifeste sint causæ plantarum; et tamen posterius commemorantur facta luminaria cœli quam plantæ. Ergo non est observatus ordo naturæ.

31. Præterea, firmamentum cœli naturaliter est prius terra et aqua; tamen prius fit mentio in Scriptura de terra et aqua quam de firmamento, quod legitur secunda die factum.

32. Præterea, subjectum, naturaliter est prius accidente. Lux autem quoddam accidens est, cuius primum subjectum est firmamentum. Ergo non debuisset præmitti lucis productio factioni firmamenti.

33. Præterea, animalia gressibilia perfectiora sunt natatilibus et volatilibus, et præcipue propter similitudinem ad hominem; et tamen prius agitur de productione piscium et avium quam animalium terrestrium. Ergo non est servatus debitus ordo naturæ.

34. Præterea, pisces et aves non minus videntur differre secundum naturam ab invicem, quam a terrestribus animalibus; et tamen pisces et aves eodem die facta commemorantur. Ergo dies non sunt intelligendi secundum diversa rerum genera, sed magis secundum temporis successionem; et sic non omnia facta sunt simul.

1. Sed contra est quod habetur Genes., II, 4: *Istæ sunt generationes cœli et terræ, quando creata sunt, in die quo fecit Dominus Deus cœlum et terram, et omne virgultum agri. Virgultum autem agri factum legitur tertia die; cœlum autem et terra facta sunt prima die, vel etiam ante omnem diem. Ergo ea quæ sunt facta tertio die, sunt facta simul cum illis quæ sunt facta primo die, vel etiam ante omnem diem; et sic pari ratione omnia facta sunt simul.*

2. Præterea, Job, XL, 10, dicitur: *Ecce Behemoth, quem feci tecum.* Per Behemoth autem, secundum Gregorium (lib. XXXII Moral., cap. IX, in novis exem.), diabolus intelligitur qui factus est prima die, vel ante omnem diem; homo autem, ad quem Dominus loquitur, factus est sexta die. Ergo ea quæ sunt facta sexto die, sunt simul facta cum illis quæ facta sunt primo die; et sic idem quod prius.

3. Præterea, partes universi dependent ab invicem, et maxime inferiores a superioribus. Non ergo poterunt fieri quædam partes ante alias, et præcipue inferiores ante superiores.

4. Præterea, plus distat corporalis et spiritualis creatura quam corporales creaturæ ad invicem. Sed spiritualis et corporalis creatura, ut in alia questione est habitum, simul factæ fuerunt. Ergo multo amplius omnes spirituales creaturæ.

5. Præterea, Deus propter suæ virtutis immensitatem subito

operatur. Opus ergo cujuslibet diei subito et in instanti est factum. Ergo pro nihilo poneretur quod Deus expectasset operari sequens opus usque in alium diem, ut sic toto die ab actione vacaret.

6. Præterea, si dies illi de quibus in rerum formatione fit mentio, dies materiales fuerunt, non videtur potuisse fieri ut totaliter nox a die distingueretur, et lux a tenebris. Nam si lux illa quæ legitur primo die facta, undique terram circubabat, nusquam tenebræ erant, quæ sunt ex umbra terræ oppositæ ad lumen, quod diem causat. Si autem lux illa suo motu terram circubabat, ut diem et noctem faceret; tunc semper ex una parte erat dies, et ex alia nox; et ita non totaliter erat nox a die distincta; quod est contra Genesis scripturam.

7. Præterea, distinctio diei et noctis fit per solem et alia cœli luminaria; unde dicitur in opere quartæ diei: *Fiant luminaria in firmamento cœli*; et postea subditur: *ut sint in signa, et tempora, et dies, et annos.* Ergo cum effectus causam non præcedat, non potest esse quod dies illi tres primi essent ejusdem rationis cum diebus qui nunc sole aguntur; et sic non oportet propter illos dies dicere quod omnia fuerunt facta successive.

8. Præterea, si erat aliqua alia lux quæ suo motu tunc faceret diem et noctem, oportebat quod esset aliquid aliam lucem deferens circulariter motum; et undique terram successive illuminaret. Hoc autem deferens est firmamentum, quod legitur factum secunda die. Ergo ad minus prima dies non potuit esse ejusdem rationis cum diebus qui nunc aguntur; et eadem ratione nec cum aliis.

9. Præterea, si lux illa ad hoc facta fuit, ut faceret diem et noctem; nunc etiam per ejus motum dies et nox fieret; non enim convenienter posset dici, quod ad hoc tantum instituta esset, ut per illud triduum ante solis factionem hujusmodi officium exerceret, et postmodum esse desineret. Sed nunc non videmus aliqua alia luce fieri diem et noctem, nisi per lucem solis. Ergo nec etiam in illo triduo per aliquam corporalem lucem potest intelligi diem et noctem distincta fuisse.

10. Sed dicendum, quod ex illa luce formatum est postea corpus solis. — Sed contra, omne illud quod fit ex materia præjacente habet materiam talem in qua possibilis est formarum successio. Talis autem non est materia solis, nec alicujus cœlestium corporum, eo quod in eis non est contrarietas, ut probatur in I Cœl. et mun. (com. xx, et seq.). Ergo non potest esse quod ex illa luce postmodum formatum sit corpus solis.

Respondeo dicendum, quod si ponatur quod informis materia rerum formationem tempore non præcessit, sed sola origine (quod necesse est dicere, si per materiam informem materia absque omni forma intelligatur), de necessitate sequitur quod

rerum formatio tota facta sit simul; non enim potest esse ut aliqua pars materiæ informis omnino vel ad momentum sit. Et præterea, quantum ad illam partem, jam materia rerum formationem tempore præcederet. Unde secundum ea quæ in præcedenti quæst. (art. præc.) determinata sunt, secundum opinionem Augustini, hæc secunda quæstio locum non habet; sed oportet omnino dicere, quod omnia sunt simul formata; nisi pro tanto quod restat exponere qualiter sex dies quos Scriptura commemorat, intelligantur. Quia si intelligerentur sicut isti dies qui nunc aguntur, esset prædictæ opinioni contrarium, quia tunc oporteret successione quadam dierum, rerum formationem factam intelligere. Hos autem dies dupliciter exponit Augustinus. Nam in I super Genes. ad litteram (cap. xvii, circ. med.), dicit intelligi per distinctionem lucis a tenebris, distinctionem materiæ formate ab informi, quæ restat formanda; non quidem tempore, sed naturæ ordine. Ipsam vero ordinationem et formationis et informitatis, secundum quod a Deo omnia ordinantur, dicit insinuari per diem et noctem; nam dies et nox dicuntur quamdam ordinationem lucis et tenebrarum. Per vesperam vero dicit intelligi consummati operis terminum. Per mane vero futuram operationis inchoationem, ut tamen futurum non accipiatur secundum ordinem temporis, sed solum ordine naturæ. In primo enim opere præexistit quasi quædam significatio futuri operis fiendi. Secundum hoc tamen oportet hos dies diversos intelligi, prout scilicet sunt diversæ formationes, et per consequens informitates. Sed quia ex hoc sequitur quod etiam dies septimus sit alius a sex primis, si sex primi sunt alii ab invicem (ex quo videtur sequi quod vel Deus diem septimum non fecerit, vel quod aliquid fecerit post septem dies in quibus opera perfecti), ideo consequenter ponit quod per omnes illos septem dies unus dies intelligatur, ipsa scilicet Angelorum cognitio, et numerus ille ad rerum cognitarum distinctionem pertineat magis quam ad distinctionem dierum; ut videlicet per sex dies intelligatur cognitio Angelî relata ad sex rerum genera divinitus producta, unus vero dies sit ipsa cognitio Angelî relata ad quietem artificis, prout in seipso a rebus conditis (1) requievit; et tunc per *vespere* intelligitur cognitio rei in propria natura, per *mane* vero cognitio in Verbo (2).

Secundum vero alios Sanctos per istos dies et temporalis ordo, et productionis rerum successio ostenditur. Secundum enim ipsos, in operibus sex dierum non solum ordo naturæ, sed etiam ordo temporis et durationis attenditur; ponunt enim, quod sicut informitas materiæ tempore præcessit formationem, ita etiam una formatio aliam formationem temporis duratione præcessit. Sed.

(1) *Al. cognitis.* — (2) *Quæ sequuntur usque ad finem articuli, addita fuisse a F. Vincentio a Castro noco, abinadvertebant Curatores editionis Romane an. 1570.*

sicut in præcedenti quæst. (art. præc.) dictum est, informatas materiæ secundum eos accipitur non secundum carentiam et exclusionem omnis formæ; quia jam erat cœlum et aqua et terra, per quæ intelliguntur corpora celestia, et substantiæ spirituales, et quatuor elementa sub propriis formis substantia; sed intelligunt informitatem materiæ, secundum quod dicit solum carentiam et exclusionem debite distinctionis et consummate cujusdam pulchritudinis; quia non habebat illam formositatem et decorem qui nunc in creatura corporea apparet. Et quantum ex littera Genesis accipi potest, triplex formositas deerat corporali naturæ, propter quod dicebatur informis. Deerat enim a cœlo et a toto corpore diaphano decor et pulchritudo lucis, quæ (1) designatur per tenebras. Deerat autem elemento aquæ debitus ordo, et debita distinctio ab elemento terræ; et hæc informatas designatur nomine abyssus; quia hoc nomen significat quamdam immensitatem inordinatam aquarum, ut Augustinus dicit (contra Faustum lib. xxii, cap. xi). Terræ vero deerat duplex pulchritudo. Una quam habet ex hoc quod est aquis discooperata; et hæc informatas designatur per hoc quod dicitur: *Terra autem erat inanis sive invisibilis*; quia corporali aspectui patere non poterat propter aquas undique eam cooperientes. Alia vero quam habet ex hoc quod est ornata plantis; et hoc tangitur per hoc quod dicitur quod erat *vacua sive incomposita*, id est non ornata. Et sic ante opus distinctionis Scriptura tangit multiplicem distinctionem præfuisse in ipsis elementis mundi a principio suæ creationis. Primo tangit distinctionem cœli et terræ secundum quod per cœlum intelligitur totum corpus diaphanum, sub quo comprehenditur ignis et aer propter diaphaneitatem, in qua conveniunt cum cœlo. Secundo tangit distinctionem elementorum quantum ad suas formas substantiales per hoc quod nominat aquam et terram, quæ sunt magis sensui apparentia; per quæ dat intelligere etiam alia duo minus sensui apparentia. Tertio tangit distinctionem secundum situm; quia terra erat sub aquis, quibus invisibilis reddebatur; aer vero, qui est subjectum tenebrarum, significatur fuisse supra aquas per hoc quod dicitur: *Tenebræ*, id est aer tenebrosus, *erant super faciem abyssus*. Sic ergo formatio primi corporis, quod est cœlum, facta est primo die per productionem lucis, per quam proprietatis luciditatis collata est soli et corporibus cœlestibus, quæ secundum suas formas substantiales præcesserant, per quam informatas tenebrarum remota est. Et per hujusmodi formationem facta est distinctio motus et temporis, scilicet noctis et diei; tempus enim sequitur motum supremi cœli. Unde distinxit lucem a tenebris; quia causa luminis erat in substantia solis, et causa tenebrarum erat in opacitate terræ; et in uno hemisphærio erat lumen, et in alio tenebræ; et in eodem hemi-

(1) *Supple informatas.*

sphærio in una parte temporis erat lumen, et in alia tenebræ; et hoc est quod dicit: *Lucem appellavit diem, et tenebras noctem*. Secunda vero die formatum et distinctum est medium corpus, scilicet aqua, per firmamenti formationem, accipiens quamdam distinctionem et ordinem; ita quod sub nomine aquæ omnia corpora diaphana intelligantur; et ita firmamentum, idest cœlum sidereum, secunda die productum, non secundum substantiam, sed secundum aliquam accidentalem perfectionem, dividit aquas quæ sunt supra firmamentum, idest cœlum totum diaphanum et absque stellis, quod dicitur aqueum, sive crystallinum, de quo philosophi dicunt ipsum esse nonam sphæram, et primum mobile, quod revolvit totum cœlum motu diurno, ut operetur suo motu continuitatem generationis; sicut cœlum in quo sunt sidera, per motum, qui est secundum zodiacum, operatur diversitatem generationis et corruptionis per accessum et recessum ad nos, per diversas virtutes stellarum; per firmamentum, inquam, divisum est cœlum crystallinum, quod est supra firmamentum, ab aquis, idest ab aliis corporibus diaphanis corruptibilibus, quæ sunt infra firmamentum; et ita corpora diaphana inferiora nomine aquarum designata, acceperunt per firmamentum quemdam ordinem, et debitam distinctionem. Tertia vero die formatum est ultimum corpus, scilicet terra, per hoc quod discooperata est aquis, et facta est distinctio in infimo maris et aridæ. Unde satis congrue, sicut informitatem terræ expresserat dicens, quod *terra erat incisibilis vel inanis*; ita ejus formationem exprimit per hoc quod dicit: *Appareat et arida. Congregateque sunt aque in unum locum* seorsum a terra sicca: et *congregationes aquarum appellavit maria, et siccam appellavit terram*: quam (quia prius erat informis et vacua) decoravit plantis et herbis. Quarto vero die fuit prima pars creaturæ corporalis ornata, quæ prima die fuerat distincta, scilicet cœlum per productionem luminarium: quæ quidem secundum substantiam suam fuerunt a principio creata; sed prius eorum substantia erat informis, sed nunc quarto die formatur, non quidem forma substantiali, sed per collationem determinatæ virtutis, secundum quod attributa est luminaribus determinata virtus ad determinatos effectus, secundum quod videmus alios effectus habere radium solis, et alios radium lunæ et stellarum. Et propter hanc determinationem virtutis dicit Dionysius (iv cap. de div. Nom.), quod lumen solis quod prius erat informe, quarta die formatum est. Non autem fuit facta mentio de ipsis luminaribus a principio, ut dicit Chrysostomus, sed solum quarta die; ut per hoc Scriptura removeret populum ab idololatria, ostendens luminaria non esse deos, ex quo nec a principio fuerunt. Quinta vero die, secunda pars corporalis naturæ quæ secunda die fuit distincta, ornatur per productionem avium et piscium; et ideo in hac quinta die facit Scriptura mentionem

de aquis et de firmamento cœli, ut designet quod quinta dies respondet secundæ, in qua de aquis et firmamento fit mentio. In hoc ergo die per verbum Dei ex materia elementari prius creata, fuerunt aves et pisces in actu et in propria natura producti ad ornatum aeris et aque; in quibus nata sunt motu animali convenienter moveri. In sexto vero die ornatur tertia pars et ultimum corpus, videlicet terra, per productionem animalium terrestrium, quæ apta nata sunt moveri in terra motu animali. Unde sicut in opere creationis designantur tres partes creaturæ corporalis: prima videlicet, quæ significatur nomine cœli; media quæ significatur nomine aquæ; et infima, quæ significatur nomine terræ; et prima pars, videlicet cœlum, distinguitur prima die, et quarta die ornatur; media vero pars, videlicet aqua, distinguitur secunda die, et quinta ornatur, ut dictum est: ita conveniens fuit quod infima pars, videlicet terra, quæ tertia die distincta est, hac sexta die per productionem animalium terrestrium in actu, et secundum species proprias ornaretur. Ex quibus patet quod in expositione operum sex dierum diversificatur Augustinus ab aliis Sanctis. Primo, quia Augustinus per terram et aquam prius opere creationis creatam, intelligit materiam primam totaliter informem; per productionem autem firmamenti et congregationem aquarum et apparitionem aridæ, intelligit impressionem formarum substantialium in materiam corporalem. Alii vero Sancti per terram et aquam primo creatas intelligunt ipsa elementa mundi sub propriis formis existentia; per sequentia vero opera aliquam distinctionem in corporibus prius existentibus per aliquas virtutes et proprietates accidentales eis collatas, ut supra dictum est. Secundo differunt quantum ad productionem plantarum et animalium: quia alii Sancti ponunt ea in opere sex dierum esse producta in actu, ut in propria natura. Augustinus autem ponit ea producta esse potentialiter tantum. In hoc autem quæ Augustinus ponit (IV super Genes., cap. xxxiv), omnia opera sex dierum esse simul facta, non videtur diversificari ab aliis quantum ad modum productionis rerum. Primo, quia secundum utrosque in prima rerum productione materia erat sub formis substantialibus elementorum; ita quod materia prima non præcessit duratione formas substantiales elementorum mundi. Secundo, quia secundum utrumque opinionem in prima rerum institutione per opus creationis non fuerunt plantæ et animalia in actu sed tantum in potentia, ut ex ipsis elementis per virtutem verbi possent produci. Sed remanet adhuc differentia inter eos quantum ad quartum: quia secundum alios Sanctos, post primam productionem creaturæ, quæ producta sunt elementa mundi et corpora cœlestia secundum suas formas substantiales, fuit aliquod tempus in quo non erat lux: item in quo non erat firmamentum formatum, et corpus diaphanum ordinatum et distinctum: item quo non erant luminaria cœli

formata, quod est quartum, quæ non oportet ponere secundum expositionem Augustini (loc. cit.) qui posuit omnia prædicta simul et in eodem instanti temporis fuisse formata. Quod autem opera (1) sex dierum, secundum alios Sanctos, non fuerint simul, sed successive producta, non fuit ex defectu potentie Creatoris, qui simul potuisset omnia producere; sed ut ordo divine sapientie in rerum institutione demonstraretur, qui res ex nihilo in esse producens non statim post nihilum in ultima perfectione nature eas instituit, sed primo fecit eas in quodam esse imperfecto, et postea eas ad perfectum adduxit, ut sic gradatim ex nihilo ad ultimam perfectionem mundus perveniret; et sic diversis gradibus perfectionis diversi dies deservirent; ut sic et eorum esse ostenderetur a Deo procedere, contra illos qui ponunt materiam increatam, et nihilominus perfectionis rerum ipse Deus auctor apparet, contra illos qui rerum inferiorum formationem causis aliis adscribunt. Harum igitur expositionum prima, scilicet Augustini, est subtilior, magis ab irrisione infidelium Scripturam defendens; secunda vero, scilicet aliorum Sanctorum, est planior, et magis verbis littere quantum ad superficiem consona. Quia tamen neutra earum a veritate fidei discordat, et utrumque sensum circumstantia littere patitur; ideo, ut neutri harum expositionum præjudicetur, utramque opinionem sustentens utriusque rationibus respondendum est.

AD PRIMUM igitur dicendum, quod in productione divinorum operum ordo nature et originis, non autem durationis, servatus est. Nam prius natura et ordine producta est natura spiritualis et corporalis informis, et postea formata est. Et licet simul tempore utraque natura sit formata; quia tamen natura spiritualis est corporali natura dignior, ideo ejus formatio nature corporalis formationem ordine nature debuit præcedere. Rursus, quia natura corporalis incorruptibilis dignior est natura corruptibili, debuit et ipsa ordine nature prius formari. Et ita, prima die designatur formatio nature spiritualis per productionem lucis, qua mens spiritualis creatura illuminata est per conversionem ad Verbum; secunda vero die designatur formatio nature corporalis celestis et incorruptibilis per productionem firmamenti, per quod intelligimus omnia corpora celestia fuisse producta, et secundum suas formas distincta; tertia autem die designatur formatio nature corporalis quatuor elementorum per congregationem aquarum et apparitionem aride; quarta vero die designatur ornatu coeli per productionem luminarium, qui ordine nature debet præcedere ornatu aque et terre, qui factus est in subsequentibus diebus. Et sic divina opera quodam ordine, scilicet nature et non durationis, sunt facta.

AD SECUNDUM dicendum, quod formatio rerum non est facta

(1) *Al.* tempora.

successive, nec in diversis partibus temporis; sed omnes illi sex dies, in quibus Dei opera facta leguntur, sunt unus dies sex rerum distinctionibus, secundum quas numeratur, presentatus; sicut etiam unum est Verbum quo omnia facta sunt, scilicet Dei Filius, quamvis frequenter legatur: *Dixit Deus*. Et sicut illa opera salvantur in sequentibus, quæ ex eis propagantur operatione nature, ita etiam illi sex dies manent in tota successione temporis. Ethoc sic declaratur. Nam ipsa natura angelica intellectualis est, et lux proprie dicitur; ideo oportet quod ejus illustratio dies dicatur. Accipit autem angelica natura in principio conditionis rerum, earum cognitionem; et sic quodammodo lucem intellectus ejus rebus creatis presentabatur, in quantum a luce mentis ejus cognoscebantur, unde ipsa cognitio rerum presentationem lucis mentis angelice super res cognitatas importans dies dicitur; et secundum diversa genera cognitorum et eorum ordinem distinguuntur dies et ordinantur, ut prima dies sit cognitio primi divini operis secundum formationem spiritualis creature, per conversionem ad Verbum; secunda dies cognitio secundi operis secundum quod creatura corporalis superior formata est per productionem firmamenti; tertia dies sit cognitio tertii operis secundum formationem creature corporalis quantum ad inferiorem partem, scilicet terre, aque, et aeris vicini; quarta dies cognitio quarti operis secundum quod superior pars, scilicet firmamentum, est per productionem luminarium ornatu; quinta dies cognitio quinti divini operis, secundum quod aer et aqua per productionem avium et piscium sunt ornata; sexta dies sit cognitio sexti operis divini, secundum quod terra est per productionem animalium terrestrium ornata; septima vero dies est ipsa cognitio Angeli relata ad quietem artificis qua in seipso quievit a novis operibus condendis. Cum autem Deus lux sit plena, et in eo tenebræ non sint ullæ, cognitio ipsius Dei in se est plena lux; sed quia creatura ex hoc quod est ex nihilo habet in se tenebras possibilitatis et imperfectionis, ideo oportet quod cognitio qua creatura cognoscitur, sit tenebris admixta. Potest autem cognosci dupliciter: vel in Verbo secundum quod exit ab arte divina; et sic ejus cognitio dicitur matutina: quia sicut mane est finis tenebrarum et principium lucis, ita creatura a luce Verbi, post quam prius non fuerat, principium lucis sumit (1); cognoscitur etiam prout est in natura propria existens; et talis cognitio dicitur vespertina propter hoc quod sicut vespere est terminus lucis et tendit in noctem, ita et creatura in se subsistens est terminus operationis lucis divini Verbi, utpote facta per Verbum, et de se in tenebras defectus tendens, nisi Verbo portaretur. Et ideo talis cognitio per matutinam et vespertinam distincta dies dicitur: quia sicut per comparisonem ad cognitionem Verbi est tenebrosa, ita per

(1) *Al.* sumitur.

comparationem ad ignorantiam quæ modo tenebra est, lux dicitur : et sic attenditur quædam circulatio inter mane et vespere, secundum quod Angelus seipsum cognoscens in propria natura hanc cognitionem retulit ad laudem Verbi sicut ad finem, in quo sequentis operis cognitionem sumpsit sicut in principio. Et sicut hujusmodi mane est finis diei præcedentis, ita est et principium diei sequentis : dies enim est pars temporis et effectus lucis. Distinctio autem primorum dierum non sumitur secundum distinctionem temporis, sed ex parte spiritualis lucis secundum quod diversa et distincta genera rerum per lucem mentis angelicæ cognoscuntur.

AD TERTIUM negatur, quod lux proprie non sit in spiritualibus. Nam Augustinus (in IV super Genes. ad lit., cap. xxiv, a medio) dicit, quod in spiritualibus melior et certior est lux; et quod Christus non sic dicitur lux quomodo lapis; sed illud proprie est, hoc autem figurative. Nam *omne quod manifestatur, lumen est*, ut dicitur Ephes., v. 13. Sed manifestatio magis proprie est in spiritualibus quam in corporalibus; unde Dionysius in IV cap. de divin. Nom., ponit lumen inter intelligibilia nomina Dei; nomina autem intelligibilia proprie dicuntur in spiritualibus. Et quando probatur oppositum, dicitur quod nomen lucis primo fuit impositum ad significandum id quod facit manifestationem in sensu visus; et hoc modo lux est qualitas per se sensibilis, nec dicitur proprie in spiritualibus : secundo ex communi usu extensum est ad significandum omne illud quod facit manifestationem secundum quamcumque cognitionem, et sic est in communi usu loquentium; et hoc modo lux magis proprie dicitur in spiritualibus.

AD QUARTUM dicendum, quod dies illi distinguuntur non penes successionem cognitionis, sed secundum naturalem ordinem rerum cognitarum, ut supra dictum est; unde Augustinus vult (lib. XI de Civit. Dei, cap. vii et ix) quod isti septem dies sint unus dies septemplexiter rebus præsentatus. Et ideo ordo dierum referendus est ad naturalem ordinem operum, quæ diebus attribuntur secundum quod lumine mentis angelicæ simul in Verbo cognoscuntur.

AD QUINTUM dicendum, quod per sex dies, in quibus dicitur Deus creasse cælum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt, intelligitur non aliqua temporalis successio, sed cognitio angelica relata ad sex genera rerum divinitus producta; septima vero dies est ipsa cognitio Angeli ad quietem artificis relata : dicitur enim, secundum Augustinum (lib. IV super Genes., cap. xv), Deus septima die quievisse, in quantum quietem propriam, qua in seipso a rebus conditis quiescit, et beatus existit creaturis non indigens, sed sibi ipsi per se sufficiens, menti angelicæ monstravit, cujus cognitionem diem appellat. Et dicitur ab opere die septima cessasse, quia postea nihil novum fecit, quod aliquo

modo in operibus sex dierum non præcesserit vel materialiter vel causaliter, vel secundum aliquam similitudinem speciei vel generis. Et quia post omnia opera condita Deus septima die in seipso quievit, propter hoc Scriptura et lex præcepit septimam diem sanctificari. Nam sanctificatio cujuslibet rei in hoc maxime consistit quod in Deo requiescit; unde res Deo dedicate (ut tabernaculum, vasa, ministri) sanctæ dicuntur. Dies autem septimus est ad Dei cultum dedicatus, ideo sanctificatus dicitur : ut scilicet sicut Deus, qui sex genera rerum condidit et menti angelicæ monstravit, non in ipsis rebus conditis quasi in fine quievit, sed a rebus conditis in seipso, in quo sua beatitudo consistit, permansit (cum non sit beatus ex eo quod res fecerit, sed ex hoc quod in seipso sufficientiam habens rebus factis non indiget); ita etiam et nos non in ejus operibus aut nostris discamus, sicut in fine quiescere, sed ab operibus in ipso Deo, in quo nostra beatitudo consistit, quiescamus : propter hoc enim institutum est ut homo sex diebus laborans in operibus propriis, septima die quiesceret, cultui divino et quieti divinæ contemplationis vacans, in qua sanctificatio hominis maxime consistit. Novitas etiam mundi maxime demonstrat Deum esse, et creaturis non indigere : et ideo statutum est in lege ut septima die quiescerent et festum ducerent, in qua mundus consummatus est, ut per novitatem mundi simul producti, et per sex genera rerum distincta homo semper in Dei cognitione maneret, et de tam utili et præcipuo creationis beneficio, Deo gratias exhiberet, et in ipso tamquam in fine quietem suæ mentis poneret in præsentem per gratiam, et in futuro per gloriam.

AD SEXTUM dicendum, quod quodlibet opus novum a Deo productum ad cognitionem angelicam relatum dicitur dies : et quia fuerunt solum sex genera rerum a Deo primitus producta, et a mente angelica cognita, ut supra dictum est, propter hoc sunt sex dies; quibus additur dies septima, videlicet ipsa cognitio Angeli ad quietem Dei in seipso relata. Nihil enim Deus produxit in rerum natura, cujus cognitionem ordine naturæ non prius impresserit in mente angelica.

AD SEPTIMUM dicendum, quod solutio patet ex prædictis; quia dies illi non distinguuntur secundum distinctionem angelicæ cognitionis, sed penes distinctionem primorum operum ad cognitionem angelicam relatorum; et ita distinctio operum, et non distinctio cognitionum, facit distinctionem primorum dierum; et ita illi sex dies distinguuntur secundum quod lumine mentis angelicæ sex rerum generibus cognoscendis applicatur.

AD OCTAVUM dicendum, quod secundum Augustinum per illa tria significatur triplex esse rerum. Primo quidem esse rerum in Verbo; nam res prius habent esse in arte divina, quod est Verbum, quam in seipsis; et hoc significatur cum dicitur : *Dixit autem Deus, fiat*; id est, Verbum genuit, in quo res erat ut fieret.



Secundo esse rerum in mente angelica; quia nihil Deus produxit in rerum natura cuius naturam non impresserit in mente angelica; et hoc significatur cum dicitur, *factum est*, scilicet per influentiam Verbi in mente angelica. Tertio esse rerum in propria natura; et hoc significatur per hoc quod dicitur, *fecit*. Sicut enim ratio qua creatura conditur, prius est in Verbo quam in ipsa creatura quæ conditur; ita et cognitio ejusdem rationis prius est ordine naturæ in mente angelica quam sit ipsa creaturæ productio; et sic Angelus triplicem cognitionem habet de rebus, videlicet prout sunt in Verbo, prout sunt in mente ejus, et prout sunt in propria natura; prima vocatur cognitio matutina, aliæ duæ sub vespertina cognitione comprehenduntur. Et ad ostendendum hunc duplicem modum cognitionis rerum in creatura spirituali, dicitur: *Factum est vespere et mane dies unus*. Per hos ergo sex dies in quibus legitur Deus cuncta fecisse, intelligit Augustinus (lib. XI de Civit. Dei, cap. IX), non hos usitatos dies qui solis cursu peraguntur, cum sol quarto die factus esse legatur; sed unam diem, idest cognitionem angelicam sex rerum generibus præsentatam. Unde sicut præsentatio lucis corporalis super hæc inferiora, diem facit temporalem; ita præsentatio lucis spiritualis intellectus angelici supra res creatas, diem facit spirituale; ut secundum hoc isti sex dies distinguantur, secundum quod lumen intellectus angelici sex rerum generibus cognoscendis applicatur; ut prima dies sit cognitio primi divini operis, secunda dies cognitio secundi operis; et sic de aliis. Et sic distinguuntur illi sex dies non secundum ordinem temporis aut successions rerum, sed secundum ordinem naturalem rerum cognitarum, prout unum opus cognitum est prius altero, ordine naturæ. Et sicut in die naturali et materiali, mane est principium diei, et vespere est finis et terminus; ita cognitio uniuscujusque operis, secundum suum esse primordiale, prout videlicet habet esse in Verbo, dicitur matutina; cognitio autem ejus secundum esse ultimum, prout subsistit in propria natura, dicitur vespertina. Nam principium esse cuiuslibet rei est in sua causa a qua fluit; terminus autem ipsius est in ipsa re in qua recipitur, et ad quam actio causæ terminatur; unde primitiva alicujus cognitio est secundum quod res in sua causa a qua fluit, consideratur; ultima autem rei cognitio est secundum quod in seipsa consideratur. Cum ergo a Verbo æterno fluat esse rerum sicut a quodam primordiali principio, et hic effluxus terminetur ad esse rerum quod habent in propria natura; sequitur quod cognitio rerum in Verbo, quæ ad esse primitivum et primordiale earum pertinet, dici debeat matutina, per similitudinem ad mane quod est principium diei; cognitio vero rei in propria natura, quæ pertinet ad esse ejus ultimum et terminatum, dici debet vespertina, quia vespere est terminus diei. Unde sicut sex genera rerum ad

cognitionem angelicam relata distinguunt dies; ita unitas rei cognite, quæ diversis cognitionibus cognosci potest, unitatem diei constituit, et diem per vespere et mane distinguit.

AD NONUM dicendum, quod Angelus non potest in propria natura plura intelligere primo et principaliter; sed bene potest intelligere plura ex consequenti, ut habent ordinem ad unum intelligibile. Et quia omnia quæ sunt producta in propria natura, prius ordine naturæ secundum suas similitudines fuerunt menti angelicæ impressa, Angelus cognoscendo se, simul quodammodo cognoscit illa sex genera rerum quæ inter se naturalem habent ordinem; nam cognoscendo se, cognoscit omnia quæ habent esse in ipso.

AD DECIMUM dicendum, quod duæ operationes possunt simul esse unius potentie, quarum una ad aliam refertur et ordinatur; et patet quod voluntas simul vult finem et ea quæ sunt ad finem; et intellectus simul intelligit principia et conclusiones per principia, quando tamen scientiam acquisivit. Cognitio autem vespertina in Angelis refertur ad matutinam, ut Augustinus dicit (in dial. LXV, QQ., quæst. xxvi, et lib. II super Genes., cap. III et VIII), sicut cognitio et dilectio naturalis ordinatur ad cognitionem et dilectionem gloriæ. Unde nihil prohibet in Angelo simul esse cognitionem matutinam et vespertinam, sicut simul est cognitio naturalis et cognitio gloriæ. Duæ enim operationes unius potentie, quæ procedunt a duabus speciebus ejusdem generis, quarum una non habet ordinem ad aliam (quales sunt omnes species creatæ intellectui inhærentes), non possunt esse simul; unde Angelus non potest simul per diversas species concreatas, diversas intellectiones producere. Sed si illæ duæ operationes procedant a formis diversorum generum et diversarum rationum, et quarum una ordinatur ad aliam (quales sunt forma increata subsistens, et forma creata inhærens), poterunt esse simul. Et quia cognitio qua videt Angelus res in propria natura, quæ dicitur vespertina, fit per speciem intelligibilem creatam et inhærentem; cognitio vero qua videt res in Verbo, quæ dicitur matutina, fit per essentiam Verbi, quæ non est inhærens; quæ sunt alterius generis et alterius rationis, et una ordinatur ad alteram; utraque cognitio poterit esse simul. Nam species concreata inhærens intellectui non repugnat unioni intellectus ad essentiam Verbi, quæ non actuali intellectum quantum ad esse, sed solum quantum ad intelligere; cum non sit unius rationis, sed altioris ordinis; et ipsa species inhærens, et quidquid perfectionis est in intellectu creato, est quasi materialis dispositio ad illam unionem et visionem beatam qua videntur res in Verbo; ideo sicut dispositio ad aliquam formam et forma illa possunt esse simul in actu perfecto, ita species intelligibilis inhærens stat simul in actu perfecto cum unione ad essentiam Verbi; unde simul ex intellectu Angeli beati procedit

duplex operatio; una, ratione unionis ad essentiam Verbi, qua videt res in Verbo, quæ dicitur cognitio matutina; et alia, ratione speciei sibi inherens, quæ videt res in propria natura, quæ dicitur cognitio vespertina. Nec una harum actionum debilitatur seu attenuatur per attentionem ad alteram; sed magis confortatur, cum una earum sit ratio alterius; sicut imaginatio rei visæ confortatur cum actu ostenditur oculo exteriori. Actio enim qua beati vident Verbum, et res in Verbo, est ratio cujuslibet in eis inventa. Duæ autem actiones quarum una est ratio alterius, vel ordinatur ad alteram, possunt esse simul unius potentie. Et tunc una potentia secundum diversas species ad invicem ordinatas, terminatur ad diversos actus, non secundum idem, sed secundum diversa. Species enim diversorum generum et ordinum, sive diversarum rationum, possunt simul uniri secundum actum perfectum; ut patet de colore et odore et sapore in pomo. Essentia autem divina, qua intellectus angelicus videt res in Verbo (cum sit increata et per se subsistens) et essentia Angeli, qua semper videt se et res secundum quod habent esse in ipso (cum sit creata et per se subsistens per esse receptum quo subsistit intellectus ejus) et species infusa, vel concreata, qua videt res in propria natura (cum sit inherens intellectui) dicuntur esse diversorum ordinum et generum, et diversarum rationum; ita ut prima sit quasi ratio aliarum, et secunda quasi ratio tertiæ; ideo poterit simul intellectus angelicus, secundum illas tres formas, tres operationes habere; sicut et anima Christi simul intelligit res per species Verbi et per species infusas et per species acquisitas.

AD DECIMUMPRIMUM dicendum, quod sicut secundum Augustinum (ad Orosium, quæst. XXI), informatas materiæ præcessit formationem, non tempore, sed ordine, sicut sonus et vox præcedit cantum; ita formatio naturæ spiritualis, quæ designatur in productione lucis, cum sit dignior quam corporalis, præcessit formationem creaturæ corporalis, ordine naturæ et origine, et non ordine temporis. Formatio autem spiritualis naturæ est per hoc quod illuminatur ut adhæreat verbo, non quidem per gloriam perfectam cum qua creata non fuit, sed per gratiam perfectam cum qua creata fuit. Per hanc ergo lucem facta est distinctio tenebris, idest ab infirmitate creaturæ corporalis, nondum formata, sed ordine naturæ posterius formata. Formatio enim spiritualis creaturæ dupliciter potest intelligi; uno modo per gratiæ infusionem; alio modo per gloriæ conservationem. Prima, secundum Augustinum, statim creaturæ spirituali affuit in sui creationis principio; et tunc per tenebras, a quibus lux distinguitur, non intelligitur peccatum malorum angelorum, sed infirmitas naturæ, quæ nondum erat formata, sed erat ordine naturæ in consequentibus operibus formanda, ut dicitur in I super Genes. ad litteram (cap. v. vi et vii). Vel

sicut dicitur in IV libro super Genes. (cap. XXII et XXIII), per diem significatur Dei cognitio, per noctem cognitio creaturæ; quæ quidem est tenebra respectu divinæ cognitionis, sicut in eodem libro dicitur. Vel si per tenebras intelligamus angelos peccantes, ista divisio non ad præsens peccatum refertur, sed ad futurum, quod erat in Dei præsentia. Unde in lib. ad Orosium (quæst. XXIV, a med.) dicit: *Quia Deus ex Angelis quosdam per superbiam præciebat casuros, per incommutabilem præscientiæ suæ ordinem dividit inter bonos et malos; malos tenebras appellans, et bonos lucem.* Secunda vero formatio naturæ spiritualis non pertinet ad principium institutionis rerum, sed magis ad rerum decursum, quo per divinam providentiam gubernantur. distinctio ergo lucis et tenebrarum, secundum quod per tenebras peccata demonum intelliguntur, accipienda est secundum Dei præsentiam. Unde dicit Augustinus in XI de Civit. Dei (cap. XIX, in med.), quod solus lucem a tenebris discernere potuit qui potuit priusquam caderent præscire casuros. Secundum vero quod per tenebras intelligitur infirmitas naturæ corporalis formandæ, designatur ordo, non temporis, sed naturæ inter formationem utriusque naturæ.

AD DECIMUMSECUNDUM dicendum, quod posito quod omnia simul sint creata in forma et materia, Angelus dicitur habuisse cognitionem creaturæ corporalis fiendæ, non quia creatura corporalis esset tempore futura, sed quia cognoscebatur ut futura prout considerabatur in sua causa, in qua erat ut ex ea posset procedere; sicut qui cognoscit arcam in artificis ex quibus fit, potest dici cognoscere eam ut futuram. Cognitio enim rerum in Verbo vocatur matutina, sive res sit jam facta, sive fienda; et indifferenter se habet ad præsentia et futura; quia est conformis divinæ cognitioni qua cognoscit omnia simpliciter antequam fiant, sicut postquam facta sunt. Et tamen omnis cognitio rei in Verbo, est rei ut fiendæ; sive sit res jam facta, sive non, ut ly *fiendum* non dicat tempus, sed exitum creaturæ a Creatore; sicut est cognitio artificii in arte, quæ est ejus secundum suum fieri; quamvis etiam ipsum artificium jam sit factum. Unde quamvis creatura corporalis simul sit facta cum natura spirituali, dicitur tamen Angelus accepisse in Verbo cognitionem ipsius ut fiendæ, ratione jam dicta.

AD DECIMUMTERTIUM dicendum, quod sicut mane præcedit vespere, ita cognitio matutina præcedit vespertinam ordine naturæ, non respectu unius et ejusdem operis, sed respectu diversorum operum; sed vespertina cognitio prioris operis, intelligitur esse prior ordine naturæ, cognitione matutina posterioris. Opus enim primæ diei est productio lucis, per quam intelligitur formatio naturæ angelicæ per illustrationem gratiæ; cognitio autem qua creatura spiritualis cognoscit seipsam naturaliter, sequitur esse ejus in propria natura. Et ideo spiritualis creatura

naturali ordine prius cognovit se in propria natura per cognitionem vespertinam, per quam cognovit se ut jam factam, quam cognoverit se in Verbo, in quo cognoscitur opus Dei ut fiendum. In hac ergo cognitione, qua Angeli boni cognoverunt se ipsos, non persisterunt quasi seipsos fruentes et in se finem ponentes, quia efficerentur nox, ut mali Angeli qui peccaverunt; sed cognitionem suam ad Dei laudem refererunt; et sic ex sui cognitione bonus Angelus conversus est ad Verbi contemplanationem, in quo est mane sequentis diei, secundum quod in Verbo accepit cognitionem sequentis operis, scilicet firmamenti. Sicut autem videmus in tempore continuo, quod idem *mane* est duorum temporum, prout est finis præteriti et proprium futuri; ita matutina cognitio secundæ diei est primæ diei terminus, et secundæ diei initium, et sic deinceps usque ad diem septimum. Et ideo in prima die, vespere solum nominatur; quia Angelus sui ipsius primo habuit cognitionem vespertinam, et vespertina profecit in matutinam, secundum quod ex contemplatione sui conversus est ad contemplationem Verbi, in quo est mane sequentis diei, secundum quod in Verbo accepit cognitionem matutinam sequentis operis. Ideo cognitio matutina respectu unius et ejusdem operis post primum naturaliter præcedit cognitionem vespertinam ejusdem; sed cognitio vespertina prioris operis naturaliter præcedit cognitionem matutinam posterioris; unde sicut prima dies habet tantum vespere, ita septima dies quæ significat contemplationem Dei, habet tantum mane: hæc enim nullo defectu clauditur.

Ad DECIMUMQUARTUM dicendum, quod Augustinus nominat cognitionem matutinam illam quæ est in plena luce; unde continet sub se meridianam. Nam talem cognitionem aliquando vocat diurnam, quandoque autem matutinam. Vel potest dici, quod omnis cognitio intellectus angelici habet tenebras admixtas ex parte cognoscentis; unde nulla cognitio alicujus intellectus angelici potest dici meridianam, sed sola cognitio qua Deus omnia cognoscit in seipso. Item cum Deus sit lux plena, et tenebræ in eo non sint ullæ, cognitio ipsius Dei in se et absolute, cum sit plena lux, potest dici meridianam; sed quia creatura, ex eo quod est ex nihilo, habet tenebras possibilitatis et imperfectionis, ideo ipsa cognitio creaturæ, tenebris est admixta; quæ admixtio significatur per mane et vespere, secundum quod ipsa creatura potest dupliciter cognosci: vel in Verbo, secundum quod exit ab arte divina, et sic ejus cognitio dicitur matutina; quia sicut mane est finis tenebrarum et principium lucis; ita et creatura post tenebras, idest postquam fuit ab ipso Verbo principium lucis sumit. Potest enim cognosci in propria natura existens per speciem creatam; et talis cognitio dicitur vespertina; quia sicut vespere est terminus lucis, et tendit in noctem; ita creatura in se subsistens est terminus operationis Verbi, quod est lux, quasi

facta per Verbum, et quantum est de se tendit in tenebras defectus, nisi Verbo portaretur. Nihilominus hic cognitio dies dicitur, quia sicut in comparatione ad cognitionem Verbi est tenebrosa, ita per comparationem ad ignorantiam, quæ omnino tenebrosa est, lux dicitur; sicut et vita iustum dicitur caliginosa per comparationem ad vitam gloriæ, quæ tamen dicitur lux per respectum ad vitam peccatorum. Item cum mane et vespere sint partes diei, dies autem in Angelis sit cognitio illustrata lumine gratiæ; ideo cognitio matutina et vespertina se extendit solum ad cognitionem gratuitam bonorum; unde ipsa cognitio divinarum operum ab Angelo illuminato dies dicitur, et secundum diversa genera divinarum operum cognitionum distinguuntur dies, et secundum illorum ordinem ordinantur. Unumquodque autem illorum operum dupliciter cognoscitur ab Angelo illuminato; uno modo in Verbo, sive per speciem Verbi; et (1) talis cognitio dicitur matutina; alio modo in propria natura, sive per speciem creatam; et in hac cognitione non sistunt boni quasi ponentes finem in ea, quia efficerentur nox, ut mali Angeli; sed eam referunt ad laudem Verbi, et lucem Dei, in quo sicut in principio omnia cognoscunt; ideo talis cognitio creaturæ ad laudem Dei relata non dicitur nocturna; quod utique esset si in ea sisterent, quia tunc efficerentur nox, quasi ipsa creatura fruens. Cognitio igitur matutina et vespertina distinguunt diem, idest cognitionem quam habent boni Angeli illuminati de operibus creatis. Cognitio autem creaturæ ipsorum Angelorum bonorum, sive per medium creatum, sive per medium increatum, semper habet aliquid obscuritatis admixtum; ideo non dicitur meridianam, sicut cognitio Dei in seipso; nec nocturna, sicut cognitio creaturæ non relata ad divinam lucem; sed dicitur tantum matutina et vespertina; nam vespere, in quantum hujusmodi, terminatur ad mane. Et ideo non quælibet cognitio rerum in propria natura potest dici vespertina, sed solum illa quæ refertur ad laudem Creatoris. Unde cognitio quam habent dæmones de rebus, nec matutina proprie dicitur nec vespertina. Mane enim et vespere non accipiuntur in cognitione angelica secundum omnem similitudinem, sed solum secundum similitudinem quantum ad rationem principii et termini.

Ad DECIMUMQUARTUM dicendum, quod Angelus, licet fuerit creatus in gratia, tamen in principio suæ creationis non fuit beatus, nec per essentiam Verbum Dei vidit; unde nec cognitionem matutinam sui ipsius habuit, quæ dicitur cognitionem rei per speciem Verbi; sed primo habuit sui ipsius cognitionem vespertinam, secundum quod cognovit seipsum in seipso naturaliter, eo quod in unoquoque cognitio naturalis præcedit cognitionem supernaturalem, tanquam fundamentum ejus, et Angeli cognitio naturaliter sequitur esse ipsius in propria natura; ideo sui

(1) *Al.* sic talis.

ipsius cognitionem matutinam non habuit, sed vespertinam in principio suæ creationis. Hanc autem cognitionem retulit ad laudem Verbi, et per hanc relationem meruit pervenire ad cognitionem matutinam. Unde significanter primus dies dicitur habuisse solum vespere, et non mane; quod vespere transitur in mane; quia lux illa spiritualis, quæ prima die facta legitur, statim facta seipsam cognovit, quod fuit cognitionis vespertinæ, et hanc cognitionem retulit ad laudem Verbi, per quod meruit accipere cognitionem matutinam sequentis operis. Non enim quælibet cognitio rerum in propria natura potest dici vespertina, sed illa tantum quæ refertur ad laudem Creatoris; vespere enim redit, et terminatur ad mane. Unde cognitio dæmonum quam habent a seipsis de rebus, nec est matutina nec vespertina; sed solummodo cognitio gratuita, quæ est in bonis Angelis. Et sic cognitio rerum in propria natura, relata ad laudem Verbi semper est vespertina; nec talis relatio facit eam esse matutinam, sed facit eam terminari ad matutinam; et ex tali relatione meretur cognitionem matutinam accipere. Et sicut prima dies, quæ significat contemplationem Dei, quæ nullo defectu clauditur, et quæ correspondet cognitioni angelicæ relata ad quietem Dei in seipso, in qua consistit illuminatio et sanctificatio cuiuslibet rei, habet tantum mane. Nam ex hoc ipso quod Deus cessavit novas creaturas condere, dicitur opus suum consummasse, et a suis operibus in seipso requiescere. Et sicut Deus in se solo requiescit, et seipso fruendo beatus est, ita et nos per solam sui fruitionem beati efficitur, et sic etiam facit nos a suis et nostris operibus in seipso requiescere. Prima ergo dies, quæ correspondet cognitioni quam habuit natura spiritualis lumine gratiæ illustrata de seipsa, habet tantum vespere; septima vero dies, quæ correspondet cognitioni angelicæ relata ad quietem et fruitionem Dei in seipso, habet tantum mane; quia in Deo tenebræ non sunt ullæ. Dicitur enim Deus septima die quiescere, in quantum quietem propriam, qua in seipso a rebus conditis quiescit, naturæ angelicæ monstravit; cuius cognitionem, diem Augustinus appellat (in dialog. LXV, quest. xxvi): et quia quies creaturæ, secundum quod in Deo stabilitur, finem non habet, similiter hec quies Dei qua in seipso a rebus conditis quiescit, eis non egendo, finem non habet, quia eis nunquam egebit; ideo septima dies quæ respondet tali quieti, non habet vespere, sed tantum mane; alii vero dies, qui correspondent cognitioni angelicæ relata ad alias res, habent mane et vespere, ut supra dictum est.

Ad DECIMUMSEXTUM dicendum, ut ex prædictis patet, quod de re jam facta potest accipi cognitio ejus ut fiendæ, si consideretur in causis suis ex quibus processit; et sic Angeli susceperunt cognitionem rerum fiendarum in Verbo, quod est ars optima rerum. Omnis enim cognitio rei in Verbo quæ matutina vo-

catur, dicitur esse rei ut fiendæ, sive sit res jam facta, sive non; ut ly *fiendum* non dicat tempus, sed exitum creaturæ a Creatore, sicut supra (in sol. ad 14 arg.) dictum est. Et ideo quamvis creatura corporalis simul facta sit cum natura spirituali, dicitur tamen Angelus per cognitionem matutinam accepisse in Verbo cognitionem ipsius ut fiendæ. Quare autem prima dies non habuerit mane, sed tantum vespere, in superiori responsione declaratum est.

Ad DECIMUMSEPTIMUM dicendum, quod creatura spiritualis non accipit cognitionem a rebus; sed illas per species innatas seu concreatas naturaliter intelligit; ipsæ autem species quæ sunt in mente Angeli, non se habent æqualiter ad præsentia et futura; quia illa quæ sunt præsentia assimilantur in actu formis quæ sunt in Angelis, et sic per eas possunt cognosci: illa vero quæ sunt futura nondum sunt actu similia illis formis; ideo per prædictas formas futura non cognoscuntur, cum cognitio fiat per actualem assimilationem cognoscentis et cogniti. Et sic, cum Angelus non cognoscat futura ut futura, indiget præsentia rerum, ut illas in propria natura per species sibi inditas cognoscat; quia antequam flant, non assimilantur res illis formis. Dicitur ulterius, quod cognitio vespertina et matutina distinguuntur non ex parte rei cognitæ, sed ex parte mediæ cognoscendi. Nam cognitio matutina fit per medium increatum, superexcedens naturam cognoscentis et rei cognitæ; unde cognitio rerum per speciem Verbi dicitur matutina, sive res sit jam facta, sive fienda; cognitio vero vespertina fit per medium creatum proportionatum cognoscenti et rei cognitæ, sive sit jam facta, sive fienda.

Ad DECIMUMOCTAVUM dicendum, quod licet Angelus prius habeat esse in Verbo quam in propria natura; quia tamen cognitio præsupponit esse cognoscentis, non potuit se cognoscere antequam esset; cognitio autem sui ipsius in propria natura, est sibi naturalis; cognitio vero Verbi est supernaturalis; ideo oportuit quod prius seipsum cognosceret in propria natura quam in Verbo; cum cognitio naturalis in unoquoque præcedat origine cognitionem supernaturalem, ut fundamentum ejus. Alias autem res prius ordine naturæ cognovit in Verbo per cognitionem matutinam quam in propria natura per cognitionem vespertinam; unde respectu subsequentium operum mane præcedit vespere, ut supra dictum est.

Ad DECIMUMNONUM dicendum, quod sicut una tota scientia comprehendit sub se diversas scientias particulares, quibus conclusiones diversæ cognoscuntur; ita etiam ipsa una cognitio Angeli, quæ est quasi quoddam totum, comprehendit sub se cognitionem matutinam et vespertinam quasi partes, sicut mane et vespere sunt partes diei, licet sint diversarum rationum. Nam illa quæ sunt diversarum rationum, si sint ad invicem ordinata,

possunt aliquid unum constituere; unde materia et forma, quæ sunt diversarum rationum, constituunt unum compositum; et carnes et ossa et nervi sunt partes unius compositi. Nam essentia divina, per quam res cognoscuntur in Verbo cognitione matutina, est ratio omnium formarum concreatarum in mente Angeli, cum ex ea veluti exemplata deriventur, per quas res cognoscuntur in propria natura cognitione vespertina; sicut et essentia Angeli est sibi ratio intelligendi esse quod cognoscit, quamvis non perfecta; propter quod indiget aliis formis superadditis; et ideo quando Angelus videt Deum per essentiam, et seipsum et alia per species concreatas, quodammodo intelligit unum: sicut quia lumen est ratio videndi colorem, propter hoc quando oculus videt lumen et colorem, videt quodammodo unum visibile. Et quamvis illæ operationes sint realiter distinctæ (cum operatio qua videt Deum, semper maneat, et mensuret æternitate participata; operatio etiam qua intelligit se, semper maneat, et mensuret ævo; operatio vero qua intelligit alia per species innatas, non semper maneat, sed alteri succedat; tamen, quia una ordinatur ad aliam, et una est quasi ratio formalis alterius, ideo sunt quodammodo unum: quia ubi est unum propter aliud, ibi est tantum unum, ut dicitur in III Topic. (cap. II parum a princ.); et propter hoc illæ operationes quarum una ordinatur ad aliam, possunt esse simul, et unum totum constituere.

Ad VICESIMUM DICENDUM, quod cum intellectus sit locus specierum intelligibilium, oportet dicere, quod scientia, quæ importat ordinationem specierum intelligibilium, seu facultatem et habilitatem quandam ipsis intellectus ad utendum huiusmodi speciebus, remanet post mortem, sicut et intellectus, qui est huiusmodi specierum subjectum; sed modus quo actu utitur huiusmodi speciebus in statu præsentis vite, qui est per conversionem ad phantasmata quæ sunt in viribus sensitivis, non remanebit; quia, cum vires sensitivæ corrumpantur, non poterit anima per species quas hic acquisivit, nec per species sibi in ipsa separationem impressas, intelligere per conversionem ad phantasmata, sed per illas intelligere per modum convenientem sibi quantum ad modum essendi quem habebit similem Angelis. Destructur ergo scientia non quantum ad habitum, nec quantum ad substantiam actus cognoscendi qui specificatur ex specie objecti, sed quantum ad modum cognoscendi, qui non erit per conversionem ad phantasmata; et sic intelligit Apostolus.

Ad VICESIMUMPRIMUM DICENDUM, quod lumen causatum a sole et a candela in aere, est ejusdem rationis. Duæ autem formæ unius rationis non possunt simul actu perfecto esse in eodem subjecto; ideo ex illis causatur unum lumen, et non duo, in aere. Divina autem essentia, per quam cognoscuntur res in Verbo, est alterius rationis a speciebus per quas cognoscit Angelus res

in propria natura: ideo non est similis ratio. Adveniente enim perfecto, evacuatur imperfectum quod ei opponitur; sicut adveniente visione Dei, evacuatur fides, quæ est eorum quæ non videntur. Sed imperfectio vespertinæ cognitionis non opponitur perfectioni cognitionis matutinæ: quod enim aliquid cognoscatur in seipso, non est oppositum, et quod cognoscatur in sua causa: nec iterum quod aliquid cognoscatur per duo media, quorum unum sit altero perfectius, nihil repugnans habet; sicut ad eandem conclusionem habere possumus et medium demonstrativum et dialecticum. Et similiter eadem res potest scribi ab Angelo per Verbum increatum, et per speciem innatam; cum unum non sit alteri oppositum, sed potius se habeat ut materialis dispositio ad alterum: perfectio enim adveniens tollit imperfectionem sibi oppositam. Imperfectio autem naturæ non opponitur perfectioni beatitudinis, sed substernitur ei, sicut imperfectio potentiæ substernitur perfectioni formæ; et non tollitur potentia per formam, sed tollitur privatio, quæ ei opponitur: similiter etiam imperfectio cognitionis naturalis non opponitur perfectioni cognitionis gloriæ, sed ei substernitur tanquam materialis dispositio. Et ideo Angelus potest simul cognoscere res per medium creatum et in propria natura, quod pertinet ad cognitionem vespertinam et naturalem; et per essentiam Verbi, quod pertinet ad cognitionem gloriæ et matutinam: nec una istarum operationum habet aliam impedire; cum una ordinetur ad alteram, et sit quasi materialis dispositio alterius.

Ad VICESIMUMSECUNDUM DICENDUM, quod Augustinus vult (lib. V super Gen., cap. XII et XIV) in ipso creationis principio quasdam res per species suas distinctas, fuisse productas in natura propria, ut quatuor elementa, quæ ex nihilo producta sunt, et corpora coelestia, et substantias spirituales. Huiusmodi enim productio non præsupponit materiam ex qua, nec in qua. Alia vero dicuntur esse producta in rationibus seminalibus tantum, ut animalia, plantæ et homines; quæ omnia postmodum in naturis propriis producta sunt illo opere quo post senarium illorum dierum numerum Deus naturam prius conditam administrat; de quo opere dicitur Joan., v. 17: *Pater meus usque modo operatur*. Nec in productione et distinctione rerum vult attendendum esse ordinem temporis, sed naturæ. Nam omnia opera sex dierum in eodem instanti temporis simul sunt facta vel in actu vel in potentia, secundum rationes causales, ut videlicet de materia præexistenti postea fieri possent vel per Verbum, vel per virtutes activas in ipsa creatione creaturæ impressas. Unde animam primi hominis, quam inquirendo et non asserendo dicit simul creatam cum Angelis in actu, non ponit factam ante sextum diem, licet in ipso sexto die ponat factam animam primi hominis in actu, et corpus ejus secundum causales rationes: quia Deus impressit virtutem passivam terræ, ut per poten-

tiam activam Creatoris posset ex ea corpus hominis formari. Et sic simul anima in actu et corpus in potentia passiva in ordine ad potentiam activam Dei sunt facta. Vel posito secundum veritatem quod anima non habeat per se speciem completam, sed uniatu corpori ut forma, et sit naturaliter pars humanæ naturæ, sicut vult Aristoteles, oportet dicere, quod anima primi hominis non sit producta in actu ante formationem corporis; sed simul cum formatione corporis sit creata et corpori infusa, sicut de aliis animabus Augustinus expresse tenet (lib. X super Genes., cap. xvii et seq.). Nam Deus primas res instituit in perfecto statu suæ naturæ, secundum quod species uniuscujusque rei exigebat. Anima autem rationalis cum sit pars humanæ naturæ, non habet naturalem perfectionem nisi secundum quod est corpori unita. Unde naturaliter habet esse in corpore, et esse extra corpus est ei præter naturam; ideo non fuisset conveniens animam sine corpore creari. Sustinendo ergo opinionem Augustini de operibus sex dierum, dici potest, quod sicut in illis sex diebus corpus primi hominis non fuit formatum et productum in actu, sed in potentia tantum secundum rationes causales; ita et anima ejus non fuit producta tunc in actu et in seipsa, sed in suo simili secundum genus; et sic præcessit in illis sex diebus non in actu et in seipsa, sed secundum quamdam similitudinem generis, prout convenit cum Angelis in intellectuali natura. Postea autem opere quo Deus creaturam primo conditam administrat, fuit simul anima in actu cum corpore formato producta.

AD VICESIMUMTERTIUM patet responsio ex dictis: quia corpus humanum non fuit productum in actu in illis sex diebus, sicut nec corpora aliorum animalium, sed tantum secundum rationes causales, quia Deus in ipsa creatione indidit ipsis elementis virtutem, seu rationes quasdam, ut ex eis virtute Dei, vel stellarum, vel seminis possent animalia produci. Illa ergo quæ in illis sex diebus fuerunt in actu producta, non successive sed simul creata sunt; alia vero simul secundum rationes seminales in suo simili fuerunt producta.

AD VICESIMUMQUARTUM dicendum, sicut ad DECIMUMSEXTUM, quod cognitio rerum per species inditas et rebus proportionatas dicitur vespertina et in propria natura; sive res sit facta, sive flenda; et quamvis illæ species æqualiter se habeant ad præsentia et futura, non tamen futura et præsentia æqualiter se habent ad ipsas species: quia præsentia actu assimilantur ipsis speciebus, ideo possunt actu per ipsas cognosci; futura autem non eis assimilantur in actu, ideo non est necesse quod per ipsas cognoscantur. Cognitio autem vespertina, quæ est rerum in propria natura, non dicitur ex eo quod Angeli ab ipsis rebus species per quas cognoscunt, sumant; sed quia per species quas a creatione receperunt, res cognoscunt prout in propria natura subsistunt.

AD VICESIMUMQUINTUM dicendum, quod secundum Augustinum (super Genes. ad lit., lib. II, cap. viii), Angeli a principio viderunt creaturas fiendas in Verbo. Nam illa quæ leguntur facta in operibus sex dierum, simul facta fuerunt; unde statim a principio creationis rerum fuerunt illi sex dies, et per consequens oportet quod a principio Angelus bonus cognoverit Verbum, et res creatas in Verbo. Nam res creatæ habent triplex esse, ut supra dictum est. Primum habent esse in arte divina, quæ est Verbum; et tale esse significatur cum dicitur: *dixit Deus Fiat*, idest Verbum genuit, in quo erat ut tale opus fieret. Secundum habent esse in intelligentiâ angelica, quod significatur in hoc quod dicitur: *factum est*, scilicet per influentiam Verbi. Tertium esse habent in ipsis rebus et propria natura. Ita etiam Angelus triplicem de rebus habet cognitionem; videlicet prout in Verbo sunt, et prout sunt in mente ejus, et prout sunt in propria natura. Angelusetiam duplicem habet Verbi cognitionem: unam naturalem, quæ cognoscit Verbum per ejus similitudinem in natura sua reluctentem, in qua consistit sua naturalis beatitudo, ad quam virtute suæ naturæ potest pervenire; aliam autem habet Verbi cognitionem supernaturalem et gloriæ, quæ cognoscit Verbum per suam essentiam, in qua consistit sua beatitudo supernaturalis, quæ facultatem naturæ excedit. Et per utramque cognoscit Angelus bonus res seu creaturas in Verbo: sed naturali quidem cognitione cognoscit in Verbo res imperfecte; cognitione vero gloriæ cognoscit ipsas res in Verbo plenius et perfectius. Prima cognitio rerum in Verbo affuit Angelo in principio suæ creationis, unde in lib. de Eccles. dogmatibus dicitur quod *Angeli qui in illa quæ creati sunt beatitudine perseverant, non natura sed gratia possident bonum quod habent*. Item Augustinus (Fulgentius) de fide ad Petrum, cap. iii, ante med.): *Angelici, inquit, spiritus æternitatis et beatitudinis domum in ipsa naturæ suæ spirituali creatione diuinitus acceperunt*. Per hanc tamen non erant beati simpliciter, cum majoris perfectionis essent capaces, sed secundum quid, scilicet secundum tempus illud, sicut Philosophus (in I Ethic., cap. x, in fin.) dicit, aliquos in hac vita beatos, non simpliciter, sed ut homines. Secunda vero cognitio, videlicet gloriæ, non affuit Angelo a principio suæ conditionis, quia non fuerunt creati beati beatitudine perfecta; sed eis affuit a principio quando beati facti sunt per conversionem perfectam ad bonum. Omnia ergo illa sex genera rerum simul cum Angelo creata sunt, et in eodem instanti omnia illa cognovit in Verbo cognitione naturali quæ postmodum plenius cognovit in Verbo cognitione supernaturali, quam cognitionem Angeli acceperunt statim postquam cognitionem sui naturalem retulerunt ad laudem Verbi; quæ quidem naturalis cognitio cum mensuretur ævo, semper coexistit cognitioni supernaturali ipsius Verbi, et cognitioni qua per spe-